

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

SOME FEATURES OF THE CONCLUSION OF ELECTRONIC CONTRACTS OF SALE

Ципищук К.В., студентка III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Щоденно в Україні активно зростають обсяги електронної комерції, що насамперед зумовлено стрімким розвитком інтернет-технологій, який почався з кінця минулого століття й невинно триває досі. Такі зміни відбуваються у всіх сферах життя людей, у тому числі у підприємницькій, торговій сферах, що дає змогу значно полегшити та прискорити процес укладання договорів купівлі-продажу та й загалом будь-яких договорів.

Водночас сьогодні така форма укладення договорів купівлі-продажу, незважаючи на те, що існує в Україні здавна, є малопопулярною. Це насамперед зумовлено тим, що донедавна електронні правочини, не маючи спеціального правового регулювання, вчинялись, як правило, на основі публічної оферти.

Завдяки прийняттю Закону України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 року № 675-VIII на законодавчому рівні знайшли врегулювання деякі особливості укладення договорів в електронній формі. Відповіді на окремі питання також містяться насамперед у Цивільному кодексі України від 16.01.2003 № 435-IV, а також у Законах України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 року № 851-IV та «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 року № 2155-VIII.

Незважаючи на це, досить багато питань, що виникають у процесі укладення та реалізації договорів купівлі-продажу, залишаються невирішеними, що зумовлює актуальність проблематики та доцільність наукових досліджень на цю тему.

У цій статті проаналізовано нормативні положення та наукові роботи про електронні договори купівлі-продажу, визначено їх особливості шляхом порівняння із письмовими договорами купівлі-продажу.

За результатами дослідження робляться ґрунтовні висновки та визначаються перспективи подальшого наукового розгляду питань, пов'язаних з електронними договорами купівлі-продажу та їх законодавчим закріпленням.

Ключові слова: договір купівлі-продажу, електронний договір, оферта, акцепт, електронний підпис.

The volume of e-commerce is actively growing in Ukraine every day, which is primarily due to the rapid development of Internet technologies, which began at the end of the last century and continues constantly. Such changes are taking place in all spheres of people's lives, including in the business, trade spheres, which makes it possible to significantly facilitate and speed up the process of concluding sales contracts.

Meanwhile, today this form of concluding sales contracts, despite the fact that it has existed in Ukraine for a long time, is not very popular. This is primarily due to the fact that, until recently, electronic transactions, without special legal regulation, were carried out, as a rule, on the basis of a public offer.

Thanks to the adoption of the Law of Ukraine "On Electronic Commerce" dated 03.09.2015 No. 675-VIII, some features of the conclusion of contracts in electronic form have been regulated at the legislative level. Answers to certain questions are also contained, first of all, in the Civil Code of Ukraine dated January 16, 2003 No. 435-IV, as well as in the Laws of Ukraine "On electronic documents and electronic document management" dated May 22, 2003 No. 851-IV and "On electronic fiduciary services" dated 05.10.2017 No. 2155-VIII.

Despite this, quite a lot of issues arising in the process of concluding and implementing sales contracts remain unresolved, which determines the relevance of the problem and the expediency of scientific research on this topic.

This article analyzes the regulations and scientific papers on electronic sales contracts, identifies their features by comparing them with written sales contracts.

Based on the results of the study, fundamental conclusions are drawn and prospects for further scientific consideration of issues related to electronic sales contracts and their legislative consolidation are determined.

Key words: sales contract, electronic contract, offer, acceptance, electronic signature.

Постановка проблеми. Нині, в період бурхливого розвитку інноваційних технологій, цілком прогнозованим є виникнення такого способу укладення договорів, як електронний. Водночас серед українців цей варіант оформлення правочинів набуває популярності досить повільно. Насамперед це пов'язано з нерозумінням особливостей таких договорів, страхом втратити кошти або інші цінності, існуванням численних стереотипів серед населення [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню цієї проблематики присвятили свої роботи багато науковців, таких як Н. Філатова, О. Коваленко, О. Мурашина, Н. Пархоменко, П. Рабінович, Т. Стрибко, О. Хижняк, А. Шуліма та інші. Проте протягом декількох останніх років популярність цієї теми серед вітчизняних учених дещо зменшилася, що пов'язано з деякими зрушеннями законодавця у нормативному регулюванні.

Так, існує декілька нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення питань, пов'язаних з електронними договорами, наприклад Закони України «Про електронну комерцію», «Про електронні довірчі послуги». Окрім цього, деякі положення щодо електронної форми договорів містяться в Цивільному кодексі України та Законі України «Про захист прав споживачів».

Незважаючи на це, досить багато питань, що виникають у процесі укладення та реалізації договорів купівлі-продажу, залишаються невирішеними, що зумовлює актуальність проблематики та доцільність наукових досліджень на цю тему.

Метою цієї роботи є дослідження особливостей укладення електронних договорів купівлі-продажу, аналіз позицій науковців та чинних нормативних положень з цієї тематики, а також висловлення власних думок та певних пропозицій.

Виклад основного матеріалу. Основою кожної наукової роботи є виокремлення її предмета. У нашому разі ним є електронний договір. Тому насамперед доцільно дати визначення електронного договору та виділити його особливості.

Так, у п. 5 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію» зазначено, що електронний договір – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, оформлена в електронній формі [2]. Головною відмінністю електронного договору від звичайних цивільно-правових договорів є особлива сфера їх укладання. Йдеться про Інтернет-середовище, яке перебуває поза площиною

традиційних координат, що визначають межі дії законів (у просторі, часі та за колом осіб).

Початком процесу укладення будь-якого договору є пропозиція однієї зі сторін, спрямована до іншої сторони, укласти такий договір, що іменується офертою, якщо містить вимоги, визначені законом, відповідно до ст. 641 Цивільного кодексу України [3].

У ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію» зазначено, що, окрім істотних умов, електронний договір може містити інформацію про порядок укладення договору, порядок створення та накладання електронних підписів, порядок обміну електронними повідомленнями, технічні засоби ідентифікації сторін тощо. Тобто, як зазначає Г. Гоголіна, таку інформацію, необхідність якої зумовлена технологією укладання електронного договору та можливостями й законними інтересами сторін [4].

Н. Філатова наголошує на обов'язковому адресуванні оферти конкретній особі. У разі звернення до невизначеного кола осіб пропозиція укласти договір вважатиметься не офертою, а пропозицією робити оферти, що істотно впливає на визначення моменту укладення договору та загалом є «проблемою публічної оферти» [5].

Відповідно до ч. 2 ст. 641 Цивільного кодексу України, пропозиції, адресовані невизначеному колу осіб, є запрошенням робити пропозиції укласти договір, якщо інше не вказано у рекламі або інших пропозиціях. Натомість у ч. 4 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію» йдеться про те, що оферта може бути зроблена такими способами, як відправка комерційного електронного повідомлення, розміщення за допомогою мережі Інтернет або в інших подібних системах інформації і телекомунікації.

Фактично це свідчить про колізію між положеннями Цивільного кодексу України і Закону України «Про електронну комерцію», на чому неодноразово наголошували науковці, зокрема Ю. Сльчанінов, В. Скрипник, Н. Філатова, Г. Гоголіна та інші. Відповідно, для вирішення розбіжностей необхідне насамперед нормативне зрушення шляхом певної уніфікації норм згаданих законів, адже неоднакове тлумачення положень щодо оферти призводить до значної плутанини та формування неоднозначної судової практики.

Цивільним кодексом України встановлена фактична рівність електронної та письмової форм договорів, оскільки наголошується, що договір, за згодою сторін укладений за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, вважається укладеним у письмовій формі.

Враховуючи це, договір має відповідати загальним вимогам до письмової форми правочину, закріпленим у ст. 207 Цивільного кодексу України:

1) документарна фіксація у одному чи кількох документах. При цьому кожен електронний документ визнається оригіналом, відповідно до п. 12 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію»;

2) волевиявлення осіб за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку;

3) підписаний сторонами у порядку, визначеному чинним законодавством.

Згідно з ч. 3 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію» електронний договір вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію, акцепту іншої сторони, тобто прийняття цієї пропозиції в порядку, визначеному частиною шостою цієї статті, тобто шляхом:

1) надсилання електронного повідомлення особі, яка зробила пропозицію укласти електронний договір;

2) заповнення формуляра заяви (форми) про прийняття такої пропозиції в електронній формі;

3) вчинення дій, що вважаються прийняттям пропозиції укласти електронний договір, якщо зміст таких дій чітко роз'яснено в інформаційній системі, в якій

розміщено таку пропозицію, і ці роз'яснення логічно пов'язані з нею.

При цьому перша і друга із зазначених форм акцепту повинні бути підписані.

О. Хижняк наголошує на тому, що, хоча українське законодавство й прирівняло електронні договори до договорів у письмовій формі, чим вирішило проблеми в частині форми електронних договорів, воно (законодавство) неналежно урегулює порядок використання електронного підпису. Таким чином, виникають потенційні ризики для сторін угод, що укладаються в режимі онлайн [6, с. 397].

Загалом існує чимало способів підтвердження (підписання) договору, найпоширенішими з яких є:

1. За допомогою електронного підпису – електронних даних, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис. Електронний підпис створюється за допомогою використання кодів, паролів тощо та підтверджує факт формування електронного підпису певною особою.

2. За допомогою удосконаленого електронного підпису (аналог електронного цифрового підпису) – різновиду електронного підпису, створеного з використанням криптографічних засобів, які забезпечують не тільки ідентифікацію, але і цілісність повідомлення, запобігаючи можливості внесення змін у документ.

3. За допомогою електронного підпису одноразовим ідентифікатором – алфавітно-цифровою послідовністю, що її отримує особа, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір шляхом реєстрації в інформаційно-телекомунікаційній системі суб'єкта електронної комерції, що надав таку пропозицію. Наприклад, нині досить поширеним є повідомлення-підтвердження, що надходить на мобільний телефон або електронну пошту.

Електронний договір вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти такий договір (оферти), відповіді про прийняття цієї пропозиції (акцепту) у порядку, визначеному ч. 6 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію». Така пропозиція укласти електронний договір має містити істотні умови, передбачені законодавством для відповідного договору, та виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття.

Тобто для того, щоб договір офіційно вважався укладеним, необхідно досягти згоди щодо всіх істотних умов, встановлених для такого договору. Аналогічне положення міститься в Цивільному кодексі України.

О. Коваленко стверджує: необхідно внести зміни до Цивільного кодексу України, розмежувавши електронну та письмову форму договорів, оскільки електронна форма договору не є ідентичною із письмовою та відрізняється особливостями зберігання та передачі інформації, доказовою базою щодо часу, місця укладення договору та контрагентів [7].

Ми погоджуємося, що електронна та письмова форми договорів не є ідентичними, проте й не критикуємо позицію законодавця, що електронний договір є різновидом письмового, проте має певні особливості, тому потребує детальнішого нормативного врегулювання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Загалом електронна форма договору купівлі-продажу – дуже позитивна альтернатива письмовій формі договору, особливо враховуючи теперішні умови, спричинені поширенням COVID-19 та введенням протиепідемічних заходів. Ми погоджуємося з позиціями науковців, що правове регулювання договорів, укладених електронним способом, потребує значних змін та удосконалення.

На нашу думку, ефективними будуть насамперед уніфікація загальних положень щодо електронної форми договору, які містяться у Цивільному кодексі України та Законі України «Про електронну комерцію», особливо щодо пропозиції укласти такий договір, тобто оферти, та підтвердження її прийняття – акцепту, зокрема за допомогою електронного цифрового підпису.

Водночас, враховуючи особливості такої форми правочину, необхідно створити якісну правову базу для врегулювання тих питань, що залишилися поза межами «загальних» норм, закріплених у Цивільному кодексі України.

Також доцільним є проведення роботи з населенням щодо розширення знань про особливості таких договорів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 № 675-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#top>
2. Ципищук К.В. Особливості укладення електронних договорів. Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства. Збірник тез наукових доповідей і повідомлень XII Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів. 2020. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/ufaq/czyvilne-pravo-ta-czyvilnyj-proces-korporatyvne-pravo-medychne-pravo/>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Гоголіна Г.В. Місце електронного договору купівлі-продажу в системі договорів торгівлі. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 3. С. 158-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2017_3_35
5. Філатова Н.Ю. Регулювання особливостей укладення електронних договорів: порівняльно-правовий аналіз. Проблеми законності. 2017. Вип. 139. С. 63-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2017_139_8
6. Хижняк О.С. Електронний договір: правовий аспект та особливості його укладання. Мукачівський державний університет. Вип. № 10. 2017. С. 396–401
7. Коваленко О.В. Особливості застосування електронної форми договору. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. Вип. 3(1). С. 71–75. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_3\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_3(1)_18)